

НЕПРОИЗНЕСЕНО СЛОВО

Навърших шестдесетте и кой знае защо ми се прииска да кажа нещо, което не съм казвал досега. Не знам дали е прилично, но смея да вярвам, че имам право на подобно желание. Не заради собствената си персона, разбира се, а заради колегите, които уважавам, и заради някои читатели, които ме обичат.

От преминалите години четиридесет прекарах на седлото, като прескачах от редакция в редакция. При подобен случай в некролозите пишат “отдал всичките си сили на родната журналистика”. Формално и помпозно, но утешително.

Бях едва на 20 години, когато започнах като стажант-репортер. Днес е знайно какъв съм и затова спокойно мога да кажа, че съм минал през всичките кръгове на професионалния ад. Още в началото Ботю Султанов, един от първите ми наставници по новинарство, непрекъснато ми втъпяваше, че журналистиката е сложна и нечиста работа. По-късно, след години, ме наричаше с гордост свой ученик. Изглежда, че бях успял да открия нещо ценно в нечистотията. Или просто се бях изцапал по-талантливо от някои други.

Когато Ботю ми повтаряше своята сентенция, нашето вестникарство нямаше нищо общо с днешните средства за масова информация. То беше просто едно бедно дете на деня, което ловеше и продаваше новини. Миналото все още живееше в настоящето и затова често на неговите страници нещо се жълтееше. Но това не смущаваше никого, защото по онова време нямаше БТА и всеки вестник разчиташе единствено на собствените си уши. В този смисъл беше време на големите вестникарски удари и на големите грешки. Имаше нещо весело в безкрайното търчане след новината и нещо тъжно, разбира се, в сензационното ѝ пробутване. Тогава не съществуваше днешният страх от постове и служби и затова всяка сутрин гражданите имаха възможност да се посмеят над едно или друго министерско недомислие. Това, което днес наричаме гласност, в онези първи години беше чисто и просто най-обикновен професионален закон. Може би затуй не я ценяхме твърде много и дори често пъти я компрометирахме. След време разбрахме какво сме загубили, но вече беше късно.

В годините, за които говоря, никой вестникар от кариерата не помисляше дори и насън, че е творец, че е някакъв артист на перото. Подобни мисли звучаха не само леко, но и нелепо. И как иначе: бяха живи Елин Пелин, Константин Константинов, Светослав Минков, Ангел Каралийчев, та и някои други, които, без да щат, респектираха. Ето защо всеки нормален събрат си водеше съвестно “ресора” и на никого не му стигаше времето да се самозалъгва и самолюбува. В повечето редакции работеха от 15 до 20 човека, които, наблъскани в една стая, около една маса и край един телефон, вършеха само най-необходимото. Нямаше никакви излишни залитания, защото почти всичко се пишеше на крак и най-дългият материал не надхвърляше

60-70 реда. За сметка на това имаше глоби за неуловена новина и за опровергани факти. А понякога имаше и съвсем конкретни шамари. И това бе напълно естествено, защото редакциите бяха в непрекъснатата война помежду си. Беше война за тиражи, т.е. за хляба, и затова никой нямаше право да се прави на артист, да губи. Днес нещата са съвсем други, без да съм сигурен, че са по-добри.

Днес нашего брата е така искрено покварен от разни творчески измишльотини, че често се разминава с най-елементарния професионализъм. Казват му да напише информация, а той съчинява очерк. Искат му най-обикновена статия, а той донася нещо средно между драма и разказ. Да не говорим за онова сантиментално-художествено отношение към най-тривиалните факти, което го е обхванало тотално. Разбирам, че времената са други, че нещата се развиват, но нали все пак журналистиката си е журналистика. За съжаление това творческо или по-точно псевдотворческо осмисляне на професията не безпокои никого и даже се поощрява. Наложил се дори такова невероятно определение като "художествена журналистика". В тази неразбория участват най-различни сили, между които, кой знае защо, се намира и такава професионална организация като Съюза на българските журналисти. Някога този съюз имаше една-единствена цел - да защитава социално вестникарите. Благодарение на него нашият журналист пътуваше с намаление по БДЖ, плащаше по-ниски телефонни такси, имаше право да посещава безплатно кина и театри, купуваше пишещи машини и фотоапарати с предимство, а съюзната (не редакционната) карта му отваряше всички врати, дори и най-залостените. Смяташе се, че тези малки професионални привилегии улесняват служебната му работа. Сега от тях не е останало почти нищо. Сега редакциите молят ведомствата да им се разреши това, да им се даде онова, да бъдат допуснати тук и там, за да отразят едно или друго събитие. А би трябвало да бъде обратното. Доколкото знам, така е във всяка цивилизована страна. Но вместо да се борим за загубеното, което е не само наше право, но и наш дълг, ние, днешните вестникари, сме тръгнали да убеждаваме обществото, че имаме някакво творческо самочувствие. Бедни, но горди, казва в такива случаи народът. И наистина: нямаме права, но имаме творчески награди и значки, нямаме елементарни професионални улеснения, но имаме ресторант, нямаме социален авторитет, но имаме артистични амбиции. А ако някой от нас напише нещо смело, ако зашлеви някой Голиат, няма кой да го защити. Дори собствената му редакция го поднася на тепсия в името на нечий интерес или на добрия тон.

Мисля, че точно тук, в това ненормално изместване на професията от една или друга илюзия, се крият много от слабостите на днешната журналистика. Заблудена от себе си и в себе си, тя тръгва по странични пътища, които я мамят с лаврови клончета, но не ѝ предлагат нищо сериозно. Неслучайно от дълго време тя е плячка и става все повече плячка на разни съмнителни амбиции, които "украсяват" нейното делово слово с изгреви и залези, с "ведри небеса" и още по-ведри усмивки, със сценично разиграни публикации. Дори спортните информации вече са толкова "художествени", че човек има чувството, че чете стихове в проза. Разбира се, като изричам всичко това, съвсем не искам да попреча на доброто, на талантливото и новото, което кълни и има право на живот. Вестникарството също има своята

муза, но тя не е точно там, където някои я търсят. Лошата литература никога не става добра журналистика. Ето защо над всички илюзии и амбиции трябва да стои законът на професията. Законът, който гласи: кратко, ясно, точно и смело! Нищо повече и нищо по-малко.

В началото на пътя всеки си избира един пример, който решава да следва. Преди 40 години моят пример беше бай Асен Бояджиев, първият ми главен редактор. Мисля, че в някои отношения се опитвам да го следвам и сега. Бай Асен нямаше кабинет в днешния смисъл на думата. Много от материалите на вестника той четеше и редактираше на една маса в "Синята лампа". Бюрократичната тишина на кабинета го потискаше и той предпочиташе човешката глъчка на кръчмата. "Какъв несериозен човек!" - ще каже някой днешен колега на Асен. Не бързайте! Този "несериозен човек" не допусна нито един сериозен гаф. Той беше чудесен вестникар, работяга, а не чиновник, истински машинист на редакционния локомотив. Имаше толкова ясна и логична мисъл, че не пишеше статиите си в кабинета, а ги диктуваше направо на линотипера. Така "написа" статията си за мирния договор на България, за която получи похвала лично от Георги Димитров. Оттогава до днес не съм срещал такъв спонтанен журналист. А иначе обичаше сливовата и жените. Беше шегаджия и понякога хвърляше пепелници по някой младок като мене. Имаме ли днес такъв вестникар? Страх ме е да отговоря направо, защото, като се огледам, виждам много, много кабинети. Виждам кресла и заседателни маси, папки, магнетофони, диктофони, секретарки и нито един... линотипер. Виждам цялата бюрокрация, превърнала вестника от място за идеи в място за пенсия. А колко по-просто би могло да бъде. Един човек като бай Асен е достатъчен, за да изхвърли всичко това през прозореца. Той не само би опровергал, но и би обезсмислил цялата тази кабинетна джунгла. Ето защо, като си спомням за него, без да искам си мисля за онова излишно и вредно, което сме натрупали върху гърба на днешната журналистика. Колко важни и кухи сме станали. Колко вещи, символи и власт сме натрупали около себе си, за да си повярваме, за да ни повярват. А вестниците, които редактираме днес, са досущ същите като вестника на бай Асен. Четири или шест страници и нито ред повече. Само че тези четири или шест страници моят пръв главен редактор ги "произвеждаше" с 15 репортери, а ние ги "тъкмим" с 80, 100 или 120 души плюс БТА и плюс разни други помощници. Какво разхищение на сили и средства, на интелектуална енергия. И какво самозалъгване, че работим модерно, професионално, съзнателно, че сме творци, че сме полезни на обществото.

Може би ще прозвучи малко несъвременно, но мисля, че е дошло време да се обърнем и назад, да си вземем поука от старите. Защото нека не забравяме, че ние също стареем, и то често пъти лошо стареем. Много от нас стареят като овни, а не като птици, загубили чувство за мярка и полет, пренебрегнали най-елементарните повели на професията. А уж живеем във времето на социологията и социалпсихологията, на научните прогнози, на интелектуалното усъвършенстване на човека и обществените механизми, на сметката. Нали самите ние пишем за всичко това. Тогава кого лъжем, ако не себе си! Ето до какви объркани мисли ме довежда моят младежки пример. А ние какъв пример ще бъдем? Като момче мечтаех да стана журналист като Станлей (сега го наричат Стенли) и да открия своя Ливингстон

(пardon, Ливингстън) и изворите на своя Нил. За съжаление станах журналист, но не открих нищо. Ето защо сега, накрая, мечтая за едно момче, което да наследи мечтата ми. Не знам защо, но вярвам, че то ще успее.

Голяма част от вестникарите на моето поколение живяха като насън. Все очакваха, че ще стане нещо в нашия печат, а то все не ставаше или ако ставаше, не беше онова, което ни мамеше. Много завои имаше по пътя ни, много внезапни бури, много изиграни надежди. Половината от колегите ми измряха с отворени очи. Култът бе първата ни трагедия. Той ни превърна от репортери в литературни сътрудници и ни отне новината. Нашата същност. След това дойдоха онези преломни години, които също взеха своите жертви. Вървейки по техните сложни серпантини, много от нас забравиха за какво са тръгнали и започнаха да се уморяват. А какво по-страшно от уморен журналист. Днес уморените са много. И аз съм между тях. Умориха ни мечтите, умориха ни обещанията, умори ни липсата на сериозно доверие, умори ни страхът от наказания, умори ни вярата, че един ден действително ще бъдем полезни. А знаем, че можем да сме полезни. Може би това е единственото, което ни крепи все още. Наистина годините изкастриха много от перата ни, но и ни дадоха нещо. Направиха ни по-мъдри. Сега, макар и уморени, по-трудно се лъжем и по-трудно продаваме чувствата си. Това вече е хубаво. Умрелите и отчаяните бог да ги прости! Ние, останалите, въпреки умората можем да направим още няколко крачки. Можем и трябва, защото вярвам, че това ще бъдат нашите най-хубави крачки, оправданието ни пред читателите и пред собствената ни съвест. Като си помисля само колко ругатни събрахме по своя нелек път! И до днес има хора, които смятат, че журналистиката е нечиста работа. Наричат ни "търчи-лъжи" комбинатори, всезнайковци, нехранимайковци и какво ли още не. Едни от злоба, а други от простотия. Нека ни наричат. Почти съм сигурен, че още имаме сили да ги опровергаем. Колкото и да ни презират някои, обществото не може без нас. Ние сме болестта, която го прави здраво. Както и да ни се сърди, то ни чете и ще ни чете. Ето го нашия шанс. Четат ни дори и ония, които ни наказват, които ни дават под съд, които се страхуват от словото. Такива читатели няма никой. Затова съм сигурен, че нашата професия ще пребъде. А с нея и ние.

Като оглеждам изминатия път, все си мисля за Давид. За онзи с прашката. За 40 години 13 редакции. Не знам много ли е, малко ли е, но знам, че не беше леко. Веднъж мама ме попита: "Не ти ли омръзна, сине!" Погледнах я в старите бели очи и ѝ отвърнах: "Това не омръзва, мамо. Изхабява!"

Ама нейсе!

1987 г.

НЕТЪРПИМОСТ

На митинга на СДС (гладуващи), състоял се миналия петък, колегата Пламен Даракчиев, главен редактор на в. "Подкрепа", се е заял публично с колегата си Стефан Продев, т.е. с моя милост. Господинът зарадвал тълпата, като й е обещал, че при настъпващата изборна галиматия Продев и без да има брада, "ще излезе обгорен от битката". Той не е обяснил с какво ще бъде подпален, но, изглежда, му се иска да ме види овъглен. Интересна амбиция за един вестникар, който, доколкото знам, има професионални сценарии.

Предишната вечер, в четвъртък, на улица "Оборище" ме срещна един левент, който ми извика в лицето: "Защо не се самоубиеш бе, старче!" Обясних му, че в нашия род няма самоубийци, но има убити. Това го ядоса, но аз го успокоих, като му предложих да зачете традицията и да ме убие. "Утре ще бъдеш герой, млади господине" - подканих го и кой знае защо видях гърба му. Явно левентът не беше главен редактор като г-н Даракчиев и се пообърка.

На следващия ден, в събота, получих анонимно писмо с лошо нарисован череп и с още по-лошо написан текст. Текстът гласеше: "Внимавай какво драскаш, защото те чака въжето!" Хвърлих писмото в клозета, защото бе неприлично изцапано, и се почерпих с една ракия за здравето на автора. Реших да си го представя и без да искам, видях смесени в едно образите на Даракчиев и на левента. Тръснах глава, защото ми стана обидно за колегата, с когото само преди няколко седмици седяхме на една маса в кафенето на "Дума" и той разсъждаваше на глас върху някакви вестникарски проблеми.

А вчера, в неделя, по телефона един юнашки глас проехтя в ухото ми: "Още ли си жив бе, червен боклук?" Ясно е, че някой от митингаджиите на Даракчиев или някой от приятелите на левента е решил да се включи във войната срещу Продев. Отвърнах му: "Приятен ден", и пуснах радиото, където познати гласове обясняваха на България политическата ѝ драма. Смутих се от аналогичната тоналност и кой знае защо си помислих, че определени хора не са добре.

И сигурно всичко би свършило дотук, ако не научих горчивата новина, че неизвестен господин така жестоко е ударил колежката Велислава Дърева по слепоочието, че е трябвало да я поставят на системи в онкологията, където е имала среща с Пирин Воденичаров. Явно е, че онези, дето не са добре, не подбират жертвите си. Та Велислава е като врабче, което тежи само 45 кг! Интересно е какво ще напише за случая Пламен Даракчиев, който, доколкото знам, гладуваше в името на... демокрацията?

А що се отнася до мен, нека колегата Даракчиев, левентът, авторът на анонимното писмо и гласът по телефона бъдат спокойни. Брадата и перото ми са огнеупорни, а въжето е по-слабо от врата ми. Надявам се, че каквото и да стане, ще издържа и още дълги години ще се радвам на внуците си.

ЗДРАВЕЙ, ОБИЧ!

За една година преживях всичко, което политиката и улицата могат да измислят. Не знаех, че безсилието и омразата имат такава фантазия. Ако някой събере всичко, написано срещу особата ми, ще се получи планина от нелепости и лъжи. Известни и неизвестни имена и пера се нахвърлиха отгоре ми като глутница, сякаш не съм човек, а дивеч. Не знам дали им преча, но знам, че ги настървявам, и това е единствената ми утеха. Навремето дядо ме учеше: “Нападнат ли те, наведи се и вдигни камък. Злите са страхливи и ще побягнат.” Така и правя понякога, но днес злите, изглежда, са по-зли от времето на дядо ми. Не бягат, а вият...

Добри хора ме питат често: “Как издържаш, не те ли е страх?” Аз си знам как издържам, но честна дума, не ме е страх.

Срещу името ми не тракат само зъби. Има и обич, която ме пази. Тази обич е навсякъде и глутницата, ще не ще, си подвива опашката. Докато някои плюят зад гърба ми, мнозина ми подават ръка, свалят шапки, казват ми скъпи думи. Това ми стига. Не знам какво мислят злите, но мога да ги уверя, че обичта е по-силна от омразата. В нея има нещо вълшебно, което дава на човека не само топлина, но и храброст.

Има един случай, който не мога да забравя. Той ме прави не само щастлив, но и силен.

Пресичах един булевард, но насреща ми се зададе трамвай и спрях, за да му дам път. Беше тройка. Трамваят се приближи и изведнъж, без да разбере защо, удари спирачки. Реших, че съм застанал близо до линията, и отстъпих назад, готов да се извиня на ватмана. Но стана нещо неочаквано. Вратата на трамвая се отвори и от нея скочи русо момиче, което ми протегна ръцете си. Ватманът се оказа ватманка.

- Здравей, “Дума” - извика момичето и докато се усетя, се намерих в прегръдките му. - Нека всички знаят, че ние, трамвайджииите, сме с вас и ви обичаме!

Погалих смутен момичето по косите и без да искам, погледнах виновно към прозорците на трамвая. По стъклата се бяха налепили разни лица, които гледаха учудено. Някакъв господин викаше нещо и аз го разбрах, без да чувам гласа му, защото видях, че ми показва двата си пръста.

- Благодаря ти, мила, но тръгвай, защото вътре ще ти се карат...

Ватманката махна с ръка и извади от джоба на сакото си вестник.

- Няма да тръгна, докато не ми дадете един автограф.

Взех вестника и написах: “Има една пиеса, озаглавена “Трамвай желание”. Твоят може да се нарече “Трамвай надежда”. Вярвам ти!”

След секунда трамваят пое и онзи с двата пръста ми се изплези. В отговор ватманката натисна звънеца и видях, че се смее. Стана ми весело. Ето как добрата среща е по-силна от всичко. Много хора са се спирани по пътя ми, но цял трамвай - никога. И сега, като видя “тройка”, търся с очи русото момиче. “Стар си, дядо”, викат внуците ми и се гушат в брадата ми. Вярно е, ама нали съм човек...

*“Дума”, 20 декември 1991 г.
Из “Из тъжно и весело”*

КОИ ИСКАТ ДА РИТНАТ КРОСНОТО

редлаганите разсъждения са предизвикани от приказки, свързани с “Дума”. Те нямат желанието да обвиняват или оправдават отделни хора и ръководства. Единствената им грижа е да посочат някои настроения, които смущават.

Все по-често тук или там определени читатели и функционери на БСП се опитват да поставят под съмнение политиката на в. “Дума”. Казвам “определени”, защото повечето от тях са твърде еднакви и по възраст, и по биография, и по манталитет, и по темперамент.

Едните са главно от онези, които обичат да клатят пръст, да поучават, да се изказват “компетентно” по всички въпроси и да предупреждават отривисто: “Ей, Продев, вие там, какво така? Я по-смело, по-остро и нали разбираш - по-яко!” Много лесно отгатвам миналото на подобни “ентусиасти”, професията им, сегашното им битие и затова им отвърщам, общо взето, спокойно. Единственото, което си позволявам след техните “инструкторски” тиради, е да ги попитам уж случайно: “Абе, другари, защо сте сами в клуба? Къде са ви дъщерите, синовете, внуците? На тях какви препоръки им давате?” Излишно е да подсказвам какво става след подобен въпрос. Много от очите се забиват я в тавана, я в пода и наоколо се разнася едно неудобно сумтене, което поглъща изцяло революционните напътствия.

Другите са, общо взето, по-млади хора, минали през различни комитети, школи и центрове, превърнали идеята от съдба в професия. Те са по-въздържани и в същото време по-недоверчиви, изпълнени с щампите на една политоложка подготовка, която им дава самочувствие. Тези приятели не казват: “Я по-смело!”, но винаги намират повод да подхвърлят някоя и друга забележка, която, общо взето, подсеща, че БСП има нужда от по-друг вестник, че “Дума” нарушава основни принципи, че не може без сериозни идеологически и организационни текстове. Те волно или неволно цитират Ленин, без да споменават името му, и търсят в “Дума” онова, което са научили за печата в учебниците от близкото минало. За тях вестникът продължава да бъде оръжие, а не информационна трибуна, глас на организацията, а не на времето. Повечето от тях мечтаят за нещо средно между “Мисъл” и “С-форум”, за една амалгама между чистата идеология и подчинената информация, без да се усетят, че читателят, пазарът и обществото са се променили неузнаваемо.

Разговорите с подобни опоненти са трудни, защото те имат изисквания, които звучат перфектно от гледна точка на известни аксиоми, но нямат реална стойност в живота. Според мнозина от тях “Дума” е длъжна да помества главно онова, което е необходимо на членската маса. Те забравят, че нашият вестник се чете от десетки хиляди хора, които не са членове на БСП и търсят в него друга информация. Ето колко различни са изискванията на живота, на пазара и на партийното лоби. Ситуацията, в която живеем, е сложна и никой няма полза да

я разглежда еднозначно. Понякога съобщението за един пожар е по-необходимо от една "тежка" статия. Това не е прищявка на редакцията, а закон на професията. Който подценява тази особеност на днешния печат, може да направи някакво партийно издание, но няма да направи стока и ще умре от глад.

А третите, защото има и трети, искат вестникът да прилича на всичко, което им харесва, забравяйки, че "Дума" има по-особена природа и по-особена съдба. Те искат да намерят в нашия вестник и тежката статия на "Монд", и съмнителната сензация на "Ранно утро", и публицистичните водевили на Пресгрупата, и хороскопите на "Психо", и хумористичните интермедии на "Пардон", и цветния печат на "Стандарт". Излишно е да подчертавам, че това са всеядни читатели, които искат да намерят света и живота в един брой, без да гледат сериозно на вестникарското слово. За тях "Дума" трябва да е магазинът, в който се продава всякаква стока - от рекламата до "Ние пак сме тук". Обичам тези жадни читатели, защото те като че ли са най-близко до истината за днешния вестник, и в същото време изпитвам известен страх от тях поради откровеното им лекомислие. Въпреки желанията им "Дума" е говорител на една част от нацията и не би постигнала своите професионални и обществени цели, ако се превърне в обикновен калейдоскоп.

При нас всичко трябва да бъде истинско - от сензацията до политическата позиция, независимо че това ни изправя често пред сложни изпитания. Ние сме заобиколени от конкуренти и противници, които правят всичко възможно, за да ни сложат крак. Борбата ни е всекидневна и драмите, които тя поражда, са повече от видими. Ето защо, когато дискутирам с тези, които искат всичко, изпитвам смесени чувства. От една страна, ги разбирам, а от друга - търся аргументи, за да бъде разбран по-строго. "Дума" трябва да е интересна и богата, без да изменя на своята гражданска биология, независимо от съблазните на живота. Тя е вестникът, който изгражда мнения, и всеки опит да измени на характера си може да я доведе до травми.

Опитах се да характеризирам споменатите три групи читатели не за да отричам техните възгледи, а за да подсказва колко сложна и противоречива е публиката на "Дума". Това е особено необходимо днес, защото все по-определено усещам, че неведоми сили се опитват да активизират и противопоставят посочените групи на редакционната политика. Има хора, които не крият своите възражения срещу тази политика и твърде настойчиво искат вестникът да бъде само такъв, какъвто те го желаят. Излишно е да обяснявам, че редакцията няма да се повлияе от такъв външен диктат, но той е факт и трябва да му се отговори.

Лошото е, че някои от изразените по-горе мнения и позиции, особено първите две, се подкрепят открито от ръководни хора в отделни общински съвети, от членове на ВПС и дори от членове на Изпълнителното бюро. Почти няма отчетно-изборно събрание и отчетно-изборна конференция, където да не се подхвърлят съмнения относно характера и политиката на "Дума", където да не се заявяват нетърпящи възражение мнения. В случая не става въпрос за нормална, за естествена критика на слабостите, а за същностни различия с линията на вестника. На определени кадри и ръководни другари не им се нрави тази линия и те все по-безцеремонно ѝ обявяват война. Реплики от

рода “Абе тия там в “Дума” какво правят!” или “Вестникът да не е бащиния на някого!” все по-открито звучат в конкретни среди. Повече от ясно е, че тук се демонстрира не обикновено читателско недоволство, а точно определена позиция.

Веднага искам да заявя, че лично мен като главен редактор не ме е страх от каквато и да е атака, защото знам какво правя. Съвестта ми е чиста. Вече на няколко пъти съм заявявал открито, дори и на пленум на ВС, че моя милост може да ръководи вестник “Дума” само такъв, какъвто е. Ако някои искат да променят вестника, трябва да се разделят с мен. В случая нещата са пределно ясни. Но аз не мога да не защита колегите си, които през последните три години извършиха истински вестникарски подвиг. Те не заслужават некомпетентните нападки и недоверието, което отделни кръгове проявяват спрямо тяхната работа и тяхната всеотдайност. Те в никакъв случай не заслужават тази въпиеща несправедливост и всеки опит да бъдат засегнати среща и ще среща съпротивата ми. Никой няма право да решава съдбата на “Дума” извън съдбата на хората, които го създават всеки ден. Освен всичко друго вестникът е и лично творчество, лична позиция и лична драма, независимо от колективните му ангажменти. Който не е разбрал това, няма шанс да харесва “Дума”.

За щастие стотиците хиляди читатели на вестника са наясно по този въпрос. Те всеки ден разговарят с нас и много добре знаят цената на труда ни. На тях - поклон! А онези, които искат друг вестник - по-остър, по-скандален, по-организационен, по-теоретичен, по-мемоарен, по-ръководен или по-техен - да седнат и да си го направят. Никой няма да им пречи. Но съм сигурен, че подобен вестник няма да заеме място в националната периодика и ще бъде отхвърлен от самата партия. Защото за зло или за добро “Дума такава, каквато е с всичките си кусури, е вестникът, от който имат нужда левите сили в страната. И най-вече социалистите, които свързаха страданията, тревогите и надеждите си с него.

Какво не харесват на “Дума” критиците му, т.е. онези, които искат да го видят друг? Сигурно несъгласията са много, но аз ще се опитам да очертая само някои от тях.

На първо място се нарежда недоволството от липсата на подробна партийна информация. Какво става във ВС, какво става в общинските съвети, какво става в клубовете? Искат се доклади, изказвания на лидери, протоколи, резолюции. Търсят се организационни разработки и факти, очакват се инструктажи. С една дума, определени среди мечтаят носталгично за рубриката “Партиен живот”, която, както се знае, бе една от основните рубрики в стария тоталитарен печат.

На второ място идва недоволството от отразяването на парламентарния живот. Смята се, че това отразяване е конспективно, лишено от подробности, които дават радиото и телевизията. Има желание за цели парламентарни страници и, разбира се, за пълните изказвания на любимите депутати. Особено жадно е искането за повече клюки, за репортажи от кулоарите и бюфета на парламента. В случая се търси не новината, а четивото, подробният журналистен разказ, изпъстрен с любопитни истории.

На трето място е недоволството от идеологическия тонус на вестника. Къде са пропагандистките материали? Защо няма големи теоретически статии или, както се изразяват някои консервативни функ-

ционери, “фундаментални разработки”? Търсят се старите идейни дискусии, очерци за “славното минало”, героични мемоари, юбилейни бележки, международни прегледи, производствени репортажи и всичко от този род, което създава усещането за непреходност на идеята и подвига.

И на четвърто място може да се посочи недоволството от обективната информация, от многото реклами, от бизнес блоковете, от слабото отразяване на събрания, митинги и чествания, от изтъкването на темите, от характера на заглавията и от редица други подробности, които нарушават старите представи за един сериозен вестник.

Излишно е да обяснявам, че повечето от тези недоволства са плод на разминаване между мисленето и времето. Ако “Дума” се списва така, както искат нейните критици, то твърде скоро вестникът ще загуби и читателите, и влиянието си. Ще се превърне в едно ретроиздание, в трибуна на скучно организационно идеологическо и псевдополитическо равнище. При днешната конкуренция подобно издание ще се смали до мизерните мащаби на един партийен лист и ще се нареди до Савовото “Знаме”. Кой ще спечели от това, е повече от ясно. Ето защо “Дума” не само не се вслушва, но и отхвърля онези гласове, които се опитват да я върнат назад, да ѝ наложат едно мнение, което е в разрез с модерния социалистически вестник. Днешният вестник не може и не трябва да бъде нито намек, нито копие на онова, което е било преди три години. Той е рожба на нови условия и трябва да се осъществява с напълно нови разбирания за мястото на печата в живота. Необходимо е недоволните да разберат, че Лениновото разбиране за партийния орган е изживяло своето историческо време и в никакъв случай не важи за вестник като “Дума”. Ако някой се опита да го възкреси, ще се намери на дъното на съвременната журналистика.

Знам, че тези думи ще прозвучат грубо в някои ретроградни уши, но истината ми е по-скъпа от тяхното несъгласие. “Дума” не е партийен орган в стария тоталитарен смисъл на това понятие, а знак на нов професионален и граждански подход към нещата и явленията. Той е най-нормален информационен всекидневник, чиято главна политическа отлика от другите вестници е ангажиментът му към БСП и социалистическата идея.

Но тази отлика не е професионална и никой не бива да я превръща в отправна точка за творчески и организационен диктат върху вестника. Убеден съм, че обществото не се съмнява в лявата природа на “Дума”, в нейното политическо верую. Вестникът е достатъчно почтен и откровен в това отношение. Тогава откъде иде тревогата у отделни среди за някакво негово разминаване със собствената му същност. Ще го кажа направо: от тяхното наследено недоверие към всичко ново, модерно и истинско. От личното им неразбиране на съвременната информационна култура. От остарелия им вкус и от онова трагично окопаване в себе си, което не търпи развитие. Ето я истината! Тя не е приятна, но трябва да се каже, за да се разсеят разните недоразумения. Сред така наречените “верни” и сред функционерите консерватори все още има много хора, които мислят, че разбират от всичко. Когато ги слушам, имам усещането, че говорят за “Дума”, а мечтаят за “Работническо дело”. Съжалявам, но това е неспасяемо изоставане. Не им се сърдя, но не мога да им помогна с нищо. Знам,

че “вестникът на Продев” (така го наричат недоволните) ги дразни, но друг вестник, подобен на техния стар “боен орган”, няма и не може да има. Просто морето и корабът са други. Изразявам се категорично, защото не искам да има заблудени.

Бъдещето на “Дума” е в разбирането, че светът е информация, че всичко е информация. Дори и човекът. Дори и идеите. Отстъплението от това разбиране е равно на катастрофа. То затваря духа в света на миналото не само като спомен, но и като психология, като социален навик, като концепция. В този смисъл всеки опит вестникът да бъде критикуван и дори отричан от позицията на старите идеологически призраци, на лекциите за печата в АОНСУ и на бившите кабинети по партийнополитическа работа е опасен. Това е опит на най-консервативните среди в БСП да поставят отново постулата пред живата политика, да откъснат вестника от естествената му среда и да го превърнат постарому в бастион на партийната догма. Представете си какво ще стане тогава от това свободно “дете” на словото, от този нов Гаврош на днешната лява улица, който води след себе си вярата на стотици хиляди хора. Представете си го и си помислете.

“Дума” ще умре, ако се обърне назад. Нейната единствена надежда е бъдещето. Онова близко бъдеще, което все по-определено ще иска от нея излизане от рамките на тесния политически интерес и превръщането ѝ в глас на нацията. В глас на всички, които страдат от безскрупулното настъпление на десните сили, от желанието на реакцията да се реваншира класово за сметка на народа. Това няма да стане лесно, но трябва да стане, ако искаме “Дума” да бъде не само вестник на социалистите, но и на всички, които хранят надежда в лявото движение на обществото. А те не са никак малко. Те са мнозинството от нацията, което иска да се измъкне от социалната кал и да живее достойно. Единственият вестник, който може да приласкае и поведе тези хора, е “Дума”. Ето защо нека никой не ѝ пречи да осъществи своята голяма задача.

А що се отнася до несъгласията, нещата са ясни. Тях ги има и ще ги има, защото ни... има. Иначе би било неестествено.

“Дума”, 18 януари 1993 г.

НИЕ ПАК СМЕ ТУК!

Даскал Ботьо кръсти сина си на името на Спасителя, без да подозира, че и той ще издъхне върху една Голгота. Върху великия кръст на българската свобода, забит на педя от небето. Не само даскалът, но и цял Калофер не знаеше, че в онази свята нощ една мъжка рожба влиза в историята. Може би само орисниците са предчувствали, че в люлката не спи обикновено отроче, а поет, който утре ще увенчае словото и бунта със саможертвата си. С онова страшно и клетвено вричане, че “няма власт над оная глава...”, което се превърна в девиз на българското безсмъртие.

Както вчера, така и днес нашата национална памет е немислима без Ботев. Не защото нямаме други поети и други герои, а защото той бе първият, който ни научи, че силата на един народ се ражда и множи от безсилието му. Че любовта и омразата са вулкан, който люлее земята. Че свободата не е богиня, а майка, която кърми духа. Неслучайно хиляди след него приеха страшния му жребий и го превърнаха в свое знаме. Както последователите на Исус, така и те тръгнаха след сянката му, за да осмислят името и живота си. Тръгнаха, за да стреснат народа и да го дарят с добродетели. Затова земята и поезията ни са пълни с кости. Затова онези, които танцуваха върху костите, се страхуват от гения му. За тях той е гласът, който ги разобличава и съди. Сабята, която ги праща в ада. Ето защо фигурата му е един нравствен знак, който пречиства съзнанието. Една камбана на съвестта, която превърна словото в революционна молитва, а Балкана - в олтар. И която непрекъснато ни напомня, че България не е клетница, а мъченица, една балада, по-велика от песен.

Днес името на Ботев не се споменава често. За едни е опасно, а за други - страшно. Така е било винаги, когато чорбаджиите и техните потомци са яхвали България. Когато голият интерес е надвигвал духа. Споменът за “Смешен плач” и “Верую”, за “Петрушан” и “Борба”, за “Дума” и “Тъпан” е повече от неудобен за всички, които слагат себе си над народа. За хищните ръце и слабите души, за нотабилите и мекеретата, които винаги са търсили успеха си там, където националната драма и социалното страдание са вършили своята зла работа. Това непрекъснато е поставяло поета и хъша срещу една или друга върхушка, срещу онзи “легион от магарета”, който с ритници и хитрост превръща сиромашките сълзи в жълтици. Поставя го и сега. И то съвсем определено, защото, съживен и настървен, “легионът” е полчен отвсякога. Той е сред нас и трупа богатствата си пред очите ни. Някогашните “магарета” се криеха зад сложната дума “просперитет”, а днешните - зад сладката дума “демокрация”. Но независимо от думите, резултатът е един и същ. От сълзите се раждат пари. Затова Ботев е неудобен. Затова дори и някои писатели се опитват да го префасонират така, че да го скрият от хората. Да го откъснат от бурята, която го издигна, и да му сложат нимбата на наивен романтик.

Напразни усилия. Поетът е самата буря. Онова велико начало на социалното у нас, което винаги ще тревожи и възражда утробата на България.

И досега не знам гроба на великия мъж, но всички знаем и помним словото му. То ни гори и въздига като магия, която ни прави единствени. От него се роди не само съвременната българска поезия, но и съвременният български език. Подобно на Гьоте и Пушкин той ни научи на стих, на образно мислене, на духовен героизъм, на журналистическа проза. Не друг, а той пръв ни даде усещането, че сме народ на музите, че песента е в кръвта ни. Това е повече от велико. В този смисъл той ни освободи, преди да се освободим. Даде ни самочувствието на гения.

Неслучайно мнозина, които не успяха да го надминат, го оплюха. Наречекоха го "момче", "браилски гамен", "тъпанджия". И какво от това? "Момчето" си взе сабята, отиде на Балкана и ги остави да джавкат като палета около сянката му. Перото му така се заби във вечността, че никой не успя да го измъкне от гръдта ѝ. Това перо, което съсече и турчина, и раята. Кое то ни възпя и оплака, за да ни нахрани с вяра и обич. Никой българин досега не е сторил подобно чудо. Затова да паднем на колене и да целунем земята, която го е родила. Той е там, в нея, цял и непокътнат, могъщ като канара и жив като извор. Тя цялата е неговата люлка и неговият гроб, Голготата му, върху която живее България. Над нея са само небето и онзи бузлуджански орел, който излетя от поезията му, за да целуне очите на юнака и да посрещне бъдещето.

"Дума", 6 януари 1994 г.

ЛЕВИЯТ ВЕСТНИК

Днес е рожденият ден на “Дума”. Преди пет години, на 4 април 1990 г., българският читател за първи път пое в ръцете си новия вестник. Тогава още никой не знаеше колко тежък ще бъде пътят му от първите обществени битки до днес. Мнозина го посрещнаха със скептицизъм, а тогавашната опозиция веднага му обяви кръстоносна война. Отрочето нямаше възможност дори да се огледа. Изчезналият днес Фори веднага го анатемоса, а по-изобретателни циници го преименуваха “Чума”. Не бяха изминали и два месеца, когато под прозорците на редакцията се събраха два яростни митинга, за да искат оставката на редакционния колектив. Главният редактор на вестника получи три “смъртни присъди”, а много от репортерите се връщаха от задачи посинели от “пипане”. Чупеха се прозорци, крадяха се тиражи, палеха се отделни броеве, повреждаха се машини, заплашваха се автори, биеха се читатели само и само “Дума” да се подчини на стихията. За щастие волята и словото на червения вестник излязоха по-силни от всичко. Нито омразата, нито подигравките, нито професионалната завист успяха да свършат своето. Вестникът на социалистите, които тогава бяха гонени като адамити, се вкопа здраво в корена на българския политически живот. Той стана един от тревожните публицистични гласове на времето, без които обществото бе немислимо. За хиляди и хиляди хора четенето на “Дума” се превърна в знак на принадлежност и солидарност, на гражданска позиция. За тях вестникът стана символ не само на политическата им симпатия, но и на собственото им нравствено оцеляване. Във време, когато всичко се рушеше и масовото предателство се превърна в стил на живот, “Дума” се оказа кръстът на спасението. Всеки, който искаше да остане верен на себе си независимо от политическото варварство, протягаше ръка към “Дума”. В онези дни социалистическата идея показва своята виталност. Макар и притисната до стената, тя имаше нужда просто от един вестник, от един храбър вестник, за да оживее и намери сили да го роди. За щастие този вестник е нашият. Останалото е един сложен и тежък спомен, в който изстрадала България непрекъснато ще открива драмата си.

Но “Дума” не се роди само за да спаси лявата идея и нейната най-голяма партия. Тя влезе в живота, за да помогне и на нацията. Това не звучи предвзето. Дясната опозиция не опожари само партийния дом. Тя подпали и цяла България. Нихилизмът и безродството, разрушаването на националния фонд и безогледното обедняване на хората свързаха здраво вестника с проблемите на времето. Това го измъкна от тесния коловоз на партийната политика и го превърна в реална национална трибуна. Именно “Дума” бе първият публицистичен лист, който свърза в едно съдбата на социалната идея със съдбата на България. И който пръв посочи, че силите на реставрацията и класовия реваншизъм независимо от своите модерни имена и обеди-

нения са антипод на истинската демокрация. Има нещо митологично в битката на “Дума” срещу тези сили. И нещо много естествено, че точно нашият вестник подкрепяше и подкрепя всяка сериозна стъпка на общественото обновление. Идеите за национално помирение, за национален консенсус и за национално възраждане оживяха точно на неговите страници. Не друг, а “Дума” доказа, че БСП няма друга грижа освен грижата за България. В дни, когато антикомунизмът вилнееше безнаказано в душите на хиляди хора, това беше една несъмнена победа. В този смисъл “Дума” не само застана на пътя на най-реакционните амбиции в българския национален живот, но и даде едно сериозно рамо на проходащата демокрация.

Сигурно много неща могат да се оспорят от стореното през годините, но има едно дело, без което червеният вестник е немислим. Това е неговата последователна работа за модернизирването на социалистическата идея в новите условия, за решителното демократизиране и обновление на БСП. “Дума” първа защити правото на идейни течения в Социалистическата партия и първа даде отпор на закостенелите сили в нея. С тази своя позиция тя помогна на десетки хиляди хора да осъзнаят новия шанс на партията и в същото време убеди обществото, че социалистическата идея и демокрацията са неотделими. Разбира се, тук вестникът срещна сериозна съпротива от свои и от чужди, беше обвиняван във всякакви грехове, но това не му попречи да извърви докрай своя реформаторски път. Сега, когато се обръщаме назад, не може да не видим раните и обидите, но не може и да не признаем, че словото на вестника е било убедено в своята правота. Никой не би могъл да предскаже как щяха да се развият новите процеси в БСП, ако нашият вестник бе застанал на ретроградни позиции. Но вече и това е спомен. Онова, което свърши “Дума”, ще живее дълго. В лицето на вестника партията намери не само своя храбър защитник, но и своя нов дух. Един от знаменосците си, който не се поддаде на крайности, но който не й позволи да тъпче на място и да се влияе от вехти настроения. Затова, когато честваме “Дума”, ние честваме фактически една победила линия. Линията на демократическия социализъм и на всичко, свързано с неговата по-нататъшна съдба.

Не би било нескромно, ако подчертаем, че “Дума” изигра полезна роля и в развитието на българската журналистика. Тя първа внесе много от онези модерни елементи в професията, които днес са характерни за цялото наше вестникарство. Не друга редакция, а нашата разчупи безмилостно тоталитарното мислене и тоталитарното поведение в печата, като даде път на информацията и свободния коментар. Днес е лесно да се прави вестник, но тогава, когато “Дума” направи първите си стъпки, всяко ново начинание бе посрещано със съмнение и съпротива. В това отношение за цял период от време “Дума” бе флагманът, по който се равняваха от ляво и от дясно. Не казваме тези добри думи, за да се хвалим. Казваме ги с единственото желание да очертаем точното място на вестника ни в съвременното развитие на българския печат. Може да ни мразят, може да се боричкат с нас, може да ни отричат, но никой не би могъл да не признае, че “Дума” бе едно ново професионално начало, стъпка към пълното освобождение на вестникарската професия от догмите и практиката на миналото. За един социалистически вестник в условията на жестока

борба срещу лявата идея това е повече от достойно. Не друг, а “Дума” доказва, че професионализмът е немислим без модерен поглед към проблемите и света. И без онази воля за действие, от която се ражда новото.

Съдбата не е милостива към вестника на социалистите. Върху него се изсипа много - от конфискацията до непочтените удари под пояса на колеги и търговци. И днес “Дума” е вестник, който разчита само на себе си. Знаем, че някои ще кажат: А какво е това “ДУМА ПРЕС” АД? И веднага ще им отговоря. Това е опитът ни да оцелеем икономически. Главен играч в това АД е колективът на вестника. Пазарната икономика важи и за нас. Оттук нататък “Дума” е едно дело на духа, което преследва своята цел. За съжаление делото среща не само спънки, но и съпротива. Все още има хора, които искат вестникът да не бъде това, което е. Те все още ни се сърдят за ордените, за лозунга и за онази свобода, с която пишем. За тях идеалният вестник е онзи с уводната статия, с докладите, с президиумите и с рубриката “Организационен живот”. За нас този вестник е мъртъв. Времето иска от “Дума” да бъде такъв, какъвто е. Една трибуна на много имена (независимо от политическия им цвят), на богата и обективна информация, която невинаги е приятна, на критично слово към личностите и проблемите, независимо дали са наши, или чужди. Изневери ли на тази своя линия, вестникът неминуемо ще се превърне в партиен или държавен официоз, в резонатор на събитията, а не в техен тълкувател и критик. Излишно е да доказваме какви травми ще нанесе на авторитета на “Дума” подобно поведение. Затова както вчера, така и днес ние се борим със съдбата си. Не искаме и сигурно няма да се подчиним на мнения, които искат да ни върнат назад, там, където оставихме “Работническо дело”. Макар и нелицеприятни, тези думи не желаят да обидят никого. Те само подсещат, че връщане няма и не може да има. Жребият на “Дума” е да бъде свободният, независимият глас на партията и на лявата идея. Тя не трябва да отразява живота елементарно, с лозунги и резолюции, а трябва да го зарежда с мисъл. Знаем, че това е най-трудното, но и най-необходимото. Тук е скрит шансът на вестника, който не бива да се проваля.

“Дума” е щастлива не само със своите репортери и редактори, със своите автори, но и с читателите си. Тя е вестник с публика. И то с публика, която го приема като откровение. На хилядите хора, които правят тази публика, искаме да се поклоним. Те са не само нашата опора, но и надеждата ни. Чрез тях истините на “Дума” достигат до много и много сърца, до съзнанието на народа. Те са глашатаята на тези истини. Ето защо в днешния юбилеен ден ние мислим за тях. И то не като за обикновени купувачи на вестника, а като за съмишленици. Като наши най-скъпи приятели. Знаем техните затруднения с новата цена на “Дума”, но тя скочи не по наше желание. За съжаление пазарът не се интересува от недоимъка на хората. Но нашият вестник не е обикновена стока и затова вярваме, че читателите му ще направят с ясно съзнание своята поредна жертва. Защото “Дума” е онзи духовен хляб, без който те не могат. Кръвната връзка между тях и вестника е повече от жива. В този смисъл юбилеят на “Дума” е и техен празник. Един ден на взаимната обич.

Честит 4 април на всички, които не могат без “Дума”! От днес вестникът навлиза в нова възраст. Сигурно го очакват още по-големи

и трудни изпитания, защото животът е безмилостен, но редакционният колектив е готов да ги посрещне. Той е свикнал на всякакви трудности. Важното е и занаят БСП и цяла лява България да го подкрепят с доверието си. Да му помагат, когато е много студено или много горещо, когато се решават съдбовни въпроси. "Дума" никога няма да измени на корена и името си. Това не е обет, а вяра във всички, които списват словото ѝ. "Ние пак сме тук!" не е обикновена рубрика, а девиз. Винаги и винаги "Дума" ще бъде тук, в корена на живота, при хората и ще живее за тях. За един голям вестник с червена лента през челото това е всичко.

На добър път през следващите години.

"Дума", 4 април 1995 г.

ПРЕДИЗВИКАНО СЛОВО

Някои, които не ни познават или не искат да ни знаят, наричат “Дума” официоз, защото БСП е на власт. А някои, които смятат, че ни познават, я определят като своето рода опозиционен вестник пак поради същата причина. Първите не ни интересуват по понятни съображения, но вторите ни хвърлят в догадки. Според тях в “Дума” има едва ли не нещо “дисидентско”, което не помага на правителствената политика и невинаги е в съзвучие с партийните решения. Това мнение получи определена публичност и конкретност в книгата “Изход” на проф. Топенчаров. Много от онези, които го споделят в една или друга степен, все по-често занимават хората с него. Те са убедени, че “Дума” такава, каквата е, вече не им трябва. Така се стигна до една зле прикрита и нелоялна атака, която затруднява редакцията и смущава читателите. Не е тайна, че мнозина от нашите най-активни “критици” могат да се срещнат по коридорите на “Позитано” 20 и на Министерския съвет. Това са деятели и чиновници от “високите етажи”, чиято възможност да влияят е огромна. Ето кое ни кара да се тревожим. Не бива да има никакво съмнение, че зад техните приказки се крият позиции и възгледи, които искат да променят същността и облика на “Дума”. Те, изглежда, мечтаят за един послушен вестник, който няма да им създава трудности. Според нас подобен вестник не може да има бъдеще.

“Дума” се роди в много сложно време. В условията на една обществена борба, лишена от толерантност и милост. Вестникът ни понесе и продължава да понася удари от много страни. Той е трибуната, по която стрелят всички. По тялото му стърчат и наши стрели. Това го превърна във вестник с характер, който не се страхува от истината, дори когато е неудобна. Тази негова особеност дразнеше в миналото, дразни и сега. Особено сега, когато “Дума” не иска да обслужва елементарно властта, а се опитва да бъде неин коректив. Защото тежко и горко на онази власт и на онази партия, които не искат да чуят “другото мнение” по един или друг проблем от своя вестник. Примерът с правителството на СДС и с “Демокрация” е повече от поучителен. Той показва между другото, че когато правителството отреже езика на вестника и го превърне в своя прислужница, нещата стигат до катастрофа. Страшно е, че някои измежду онези, които се сърдят на “Дума” заради нейния независим тон, не проумяват тази проста истина. Те искат някаква червена “Демокрация”, едно покорно добиче, което да вика “ура” на всяко партийно или административно решение, убедени, че по този начин ще влияят върху обществото. Това е “свещена глупост”, тъй като вестникът не е камък, а живо слово, което, дори и когато се заблуждава, ражда полезна съпротива. Не друг, а Енгелс писа преди повече от сто години, че журналистът не може и не бива да мисли като държавен чиновник или като партиен бос. Той е онзи обществен глас, който е полезен, защото невинаги е приятен. Ето защо атаката срещу “Дума” буди лоши мисли. Съзнателно или не, тя може

да я нарани и погуби. Особено когато критиката в нея често пъти е заменена от неприязън.

“Дума” се роди, за да бъде полезна на социалистическата идея, и ще остане такава докрай. Тя извади партията от “мъртвото вълнение” и ѝ даде сили да се възроди. Нейното слово и нейните позиции са неделими от големите ѝ изборни успехи. Това не е само минало, но и настояще. Затова всеки опит да се подцени вестникът или да се смачка вътрешната му независимост ще има тъжни последици. Това не е заплаха, защото няма кого да плашим, а убеждение. Време е вече и партията, и правителството да разберат, че голямата им полза от “Дума” е скрита в нейната обективност и критичност. Не в тържествените молебени за здраве или в сладкогласните песнопения, а в нелицеприятното слово. Докато други вестници клеветят и обругават политиката на БСП и на Демократичната левица, “Дума” е и трябва да бъде гласът на реалната истина. Нека никой не ѝ се сърди, когато критикува отделни особи или когато сочи погрешни ходове. Без подобен хъс тя би угаснала и би се превърнала в пепелище на официалната теза. А кой ще спечели от това, е неудобно да се казва. Но не ще и съмнение, че най-малко ще спечелят онези, които я обичат и ѝ вярват. Читателите!

Говорим за всичко това не защото нещата са стигнали до неразрешим конфликт, а чисто превантивно. Нашата редакция винаги е разговаряла с партията и читателите открито. Сега тя прави същото не от някакво празно честолюбие, а защото се чувства неразбрана и уязвена. Ако тревогата ѝ не се разбере от всички, дори и от ония, които я нападат, водени от своя интерес, нещата могат да загният. Тогава вестникът на БСП може да се превърне в полесражение. Журналистите в “Дума” не са манияци и съвсем не се смятат за безгрешни. Има трески за дялане. Но тук става дума за нещо друго. За недостойни атаки по коридори и етажи, за подхвърлени обиди и обвинения, за непочтени сплетни, които се тиражират съзнателно. С подобна “критика” не можем да се съгласим. Тя ни връща много назад, за да я приемем безропотно. Духът на “Дума” е по-важен от всичко и от всички. Той трябва да живее, ако искаме вестникът да бъде полезен както за нас, социалистите, така и за цялата левица. Затова нека никой не се засяга, когато се опитваме да посочим някоя грешка или някой грешник. Когато отрежем нещо сухо. Такава ни е работата. “Дума” трябва да внушава морал и сигурност. Неин дълг е да се бори с опасностите, които ни заобикалят. А опасностите вътре в партията или във властта са... най-опасните. Ето защо не ѝ се сърдете, когато посяга към тях. А обратното - подкрепете я! Иначе защо ни е този вестник, който носи цели пет години кръста си, за да ни има!

Вярвайте на “Дума”, четете я, разпространявайте я и не обръщайте внимание на онези, които я нападат. Не заради нас, които я правим, а заради себе си. Защото без “Дума” или ако “Дума” се превърне в поредното жълто вестниче, както искат някои наши критици, идеята ще осиротее. За добро или за зло нашият вестник не е обикновена стока, а позиция. Затова го обвиняват и затова му е трудно. Но какво да се прави? Такава е съдбата, която си е избрал. И която иска да следва.

“Дума”, 8 юни 1995 г.

БИМ-БАМ-БУМ!

Умират вестници. Бавно, но сигурно. Едни - защото нямат достатъчно пари, а други - защото пропиляха безразсъдно много пари. Едни от сиромашия, а други от финансово опиянение. А някои се хлъзгат към гибелта си просто защото изневериха на себе си. Намериха им нови “художествени ръководители” и те ги префасонираха до неузнаваемост.

Оказа се, че вестникът е деликатно създание. Може да пострада от всичко. От прекомерно самочувствие, но и от прекомерна всеядност. Дори от грубия си нрав. Преди пет-шест години някои редакции решиха, че всичко зависи от парите. И го удариха през просото. Обявиха се за независими и станаха жертва на собствената си лакомия. Всевъзможни господа, банки и магии ги сложиха в джоба си. Сега ги закриват, продават или променят в зависимост от интересите си. Това също убива. Какво от това, че се правиш на богат или на важен, когато словото ти е поръчано по чужда мярка.

Пазарът превърна вестниците в стока и това доведе много от тях в противоречие със себе си. Тръгнали уж да променят обществото, те станаха най-обикновени перачници на пари. И на съвести. Сензацията се оказа необходимата им храна. Това ги накара да измислят скандали, за да трупат тираж и да печелят читатели. Но всичко е до време. Обществото видимо се умори от наглите лъжи и шумните полуистини. То престана да им вярва и да уважава професията. Това доведе едни вестници до фалит, а други до нравствена кома. Всички, които залагаха на уличния тон или на компроматната информация, започнаха да се олюляват. Някои се сгромолясаха, а някои се сгромолясват в момента. Читателят ги осъди. Така пазарът излъга мнозина.

За съжаление смъртта на отделни вестници (независимо от причините) или предсмъртното състояние на други, като че ли не стряска вестникарската гилдия. Някои редакции и издатели вярват наивно, че това е добре дошло за тях. И водят войната срещу себеподобните си по най-безскрупулен начин. Ще хапнем тиражите им, ще откраднем читателите им, мислят те и слагат крак на всеки, който се е задъхал. Жаждата за пари, за повече пари унищожават и последните им добродетели. Това ни напомня времето на Балзак, който наричаше редакциите “вертепи на мисълта”. Но в случая не става въпрос за мисъл. Нашето време създаде други вертепи, които се ругаят и самоизяждат един друг, за да убедят публиката, че са “най” във всяко отношение. Това вече не е просто война, а блудство. За щастие публиката не е добитък.

Отделни вестници, които все още са на върха, продават открито страниците си на всевъзможни сили, кланове и групировки. Те вярват, че така най-лесно ще прескочат трапа. Независимостта им се изпарява за една нощ, ако получат нещо голямо. То невинаги се брои в пари. Има неща, по-скъпи и от парите. В едно и също време те са и леви, и лесни, и центристски, и всякакви. Една супа от позиции, мнения

и възгледи, която може да обърка и най-добрия гастроном. Някои господа наричат тази словесна смесица плурализъм, а всъщност това е най-непочтена игра с платената политическа поръчка. Но какво да се прави, когато ловенето на души и пари е по-важно от личния морал на изданието. Който иска да живее дълго и богато, не бива да се интересува от това какво пише и как изглежда. Вестникът не е жена, та да се взира в огледалото. Особено когато се прави на независим.

Да, умират вестници и ще продължават да умират. А обществото е направо безучастно. То нехае и наблюдава спокойно надигащата се катастрофа. Данъците на държавата върху печата и отказът ѝ от хартиения монопол оставят повечето вестници на произвола на съдбата. Така е при пазарната икономика, казват депутати, министри и чиновници, без да се интересуват, че нещо живо се гърчи в ръцете им. Някои вестникари са готови да видят в тази позиция опит за диктат или скрита цензура, но това не е вярно. Обществото и държавата ни просто са се дезангажирали от вестникарския свят. Не че не им харесва или ги плаши, а защото този свят произвежда стока, която не ги задължава с нищо. Логично е, но надали е достатъчно разумно. Един облекчен данъчен режим и един поносим контрол върху търговията с партия може да спаси редица издъхващи издания. Това няма да нахрани народа, но ще даде хляб на много журналисти. И което е особено важно - ще ни убеди, че въпреки всичко демократичната държава не жертва обществения глас заради свои интереси и антипатии.

Цените на вестниците растат непрекъснато и това приближава много от тях към края. Лошото е, че и тук редакциите не са солидарни и си правят номера една на друга. По-богатите, зад чийто гръб стоят мощни спонсори, съзнателно си играят с цените, за да ударят победните. Това не се прави с тираж, а със скрити резерви. Ето как парите отново застават над професията и над морала. Но читателят не знае това и се радва, че някой му предлага вестника си за 10 или за 13 лева. Всъщност това е една психологическа манипулация, която бърка в джоба му. Той получава по-достъпен вестник от другите, но не по-богат от тях. В случая и съдържанието става жертва на спекулацията. Единственото, което издателят преследва, е да подкупи читателското доверие с един търговски трик и да го задържи към себе си. Разбира се, че в пазарното общество това не е порок, но не е етично от гледна точка на колегията. Докато вестниците си разменят подобни "любезности", едва ли някой ще се навие да излезе в тяхна защита. Щом те са вълци помежду си, какво остава за другите.

Още много може да се говори за вестникарската драма, но не е необходимо. Нещо от казаното сигурно ще предизвика снизходителни усмивки и подмятания, но това няма значение. Важното е, че смъртта на един вестник вече не се смята за събитие. Дори се посреща с радост от конкурентите му. Колко малко време ѝ трябваше на българската журналистика, за да се деформира като съзнание и морал. Парите, многото пари, които се изсипаха по неведоми пътища в някои редакции, я доведоха до дълбоко професионално и нравствено разлагане. Ето кое е страшното. Някои вестници, които лежат един до друг по будките и масите, сигурно биха вдигнали голяма

крамола, ако можеха да говорят. Техните издатели и редактори не могат да се гледат. Всеки ден те се оплюват като гамени пред очите на обществото. Не изпитват нито милост, нито срам, нито снизхождение към ближния. От изданията им непрекъснато се раздава ръмжене. И защо е всичко това? За парите, разбира се! За печалбата! За владееенето на пазара! А и те са смъртни. Защото един малък или голям вестник никога не умира сам. Той повлича крак. Вчера се поделихме с "Поглед", а утре? Чувате ли погребалния звън, колеги? Нека Бог да прости следващия.

"Дума", 1 юли 1996 г.

НИЕ ПАК СМЕ ТУК!

Н

е знам дали българският печат има нужда от нов Блъсков, както писа Андрей Райчев в сп. "Сега", но съм сигурен, че блъсковщината не бива да се толерира повече. Тя е явление, което нанесе сериозни морални щети на нашенската журналистика и възпита лош вкус в обществото.

Блъсковщината превърна вестникарския скандал в основна тема на професията и я зарази с пороци, които трудно се лекуват. Нейно единствено кредо е печалбата, заради която бяха жертвувани маса човешки и граждански добродетели. Онези, които се подчиниха на нейните жълти закони, превърнаха пазара на словото в един своеобразен битак на лични интереси и нетолерантни инсинуации. Оплюването на отделни личности и политически кръгове се наложи като стил в журналистическата практика и едва ли не бе въздигнато в "бонтон" на публицистичното мислене. Много млади колеги бяха заразени от тази стихия на неуважението и уличната грубост, която проникна в редица "независими" вестници и ги превърна в извор на клюки, на непочтени подмятания и на предварително планирани шантажи. В този смисъл блъсковщината ни върна във времето на Шанговата "Вечерна поща" и допринесе твърде осезателно за деградацията на съвременното вестникарство. Тя се наложи едва ли не като символ на онзи тип преса, която жертва всичко, дори и собствения си престиж, в името на нечестивата полза.

Разбира се, блъсковщината не бива да се обяснява единствено с личността на г-н Блъсков. Тя е плод на много обективни и субективни предпоставки, които взеха връх в нашия живот. Погледнато справедливо, тя е грозна рожба на самото време, което я акламира и използва с охота. Не само жадната за сензации публика, но и редица обществени кръгове я приеха като нещо ново и я заредиха с агресивност. Нейният език и вулгарен маниер допаднаха на мнозина, които имаха да разчистват сметки помежду си и искаха да налагат волята си над обществото. От тази гледна точка блъсковщината е един сложен синтез от чисто вестникарски попръжни и конкретни групови амбиции, свързани пряко с политиката и играта с големите пари. Тя стана удобна за всички, които имаха нужда от повече кал или от повече удари под пояса. Постепенно вестникът се оказа най-удобното средство за създаване на клевети и омраза и, разбира се, за манифестиране на сила и интереси. Ето защо блъсковщината е нещо много по-универсално от името Блъсков и крие корените си дълбоко в съвременните обществени нрави. Тя е само видимото лице на тези нрави, които се подхранват от политически, икономически и криминални сили, купили българския печат. Това превръща блъсковщината в негативен знак с вредни последици, които още дълго време ще ни влияят и потискат.

Споменът за Блъсков сигурно ще остане, но дано блъсковщината загуби своята сила. Тя е една от болестите на съвременния печат,

която разболява и обществото. Време е вече този печат да забрави улицата и да се върне към най-добрите традиции на новината и словото. Не за да стане по-скучен или беден, а по-хуманен и справедлив. Вестникарското съсловие има нужда от това, ако иска наистина да бъде полезно. Иначе сензацията и парите, които настървяват блъсковщината, ще го обезсмислят.

“Дума”, 14 юли 1997 г.

ИСТИНАТА СРЕЩУ ЛЪЖАТА

Тези дни бе извършена мащабна провокация, която твърде много напомня на познатите вестникарски компромати а ла тип “Райдовски”. Все още неидентифицирани люде, чиито следи водят към ВС на БСП, пуснаха слух, че “Дума” ще бъде продадена на гръцкия милиардер Вардиноянис. Както гласи слухът, с продажбата са се заели председателят на партията Първанов и главният редактор на вестника Продев. Агенция “Балкан” разпространи лъжата мълниеносно, а жадната за сензации преса веднага я превърна в събитие номер едно на деня. За пореден път “Дума” и партийният лидер бяха противопоставени на закона и морала, обвинени в задкулисни финансови и политически игри. Неслучайно още на другия ден след публикуването на “новината” членове на ВС от фракцията* на Жан Виденов превърнаха лъжата в повод за атака и доведоха последния пленум до инфарктно състояние. Те заявиха недвусмислено, че в ход е мръсна сделка зад гърба на партията, и поискаха обяснение с апломба на обвиняващи. Така слухът бе материализиран и провокацията, зародена може би във фракцията, се превърна в нейно оръжие. Този маниер на борба срещу “вътрешния противник” е известен още от времето на Макиавели.

Обидно е да се доказва, че “информацията” на агенция “Балкан” и нейните злостни интерпретации в медиите нямат нищо общо с истината. Това, че в момента “Дума” е в тежко финансово положение, съвсем не означава, че някой мисли да я продава. И то на богаташ като Вардиноянис, чиито обществени позиции са коренно противоположни на социалистическата идея. Трябва да си много озлобен или елементарен, за да измислиш подобна версия и да я използваш в политическата си борба срещу ръководството на вестника и председателя на БСП. Примерът с продажбата на Пресгрупата и “Труд”, който звучи в подтекста на подетата кампания, е повече от несъстоятелен и мръсен. “Дума” е вестник на идеята, с много конкретна политическа съдба, за да се превърне в обикновена медийна стока. В най-лошия случай тя може да загине, ако не реши финансовите си проблеми, но в никакъв случай не може да се продаде. Фракционерите около Жан Виденов знаят много добре тази очевидна истина, но се правят на разсеяни и хвърлят за пореден път кал върху името на вестника, от чийто живот до голяма степен зависи животът на партията. В този смисъл лъжата за продажбата на “Дума” е умело законспирирана акция, която цели разгрома на редакцията, zlepоставянето на нейното ръководство и създаването на недоверие към председателя на БСП. Ето колко е просто всичко.

Омразата срещу “Дума” зрее от години. Тези, които сега наричаме фракционери, отдавна мечтаят да сложат ръка върху вестника и да го подчинят на своите цели. Те не могат да простят на “Дума”, че се противопостави на пагубната политика на Жан Виденов, която доведе партията до тежко политическо и нравствено състояние. И което е още

по-страшно, те го обвиняват едва ли не за собствения си крах, като му лепят всевъзможни обидни епитети. За тях нашият вестник е главният виновник за провала на лявото правителство, което разкрива до дъно страха им от истината. Неслучайно бързивият говорител на Виденовата фракция във ВС Валентин Вацев заяви откровено, че за “Дума” започва ядрена война. Това вече не е политическа позиция, а ярост, която води до самозабравяне. А яростта е плод на конкретни амбиции, които все по-видимо губят почва под краката си. “Защото - както писа един господин във в. “24 часа” - Виденов разбира, че докато Продев е начело на органа, той няма никакъв шанс да овладее низовите организации и да победи на партийния конгрес.” Ето я жестоката истина. Виденов и хората му знаят много добре, че “Дума” няма да се превърне в тяхна машина и ще продължи да служи на партията, без да се съобразява с неразбориите, които те съзнателно създават. Фразата на Виденов, че “Дума” не е моят вестник”, е вече широкоизвестна. Това не е програмна фраза, а насъскване. С тази фраза той доказва, че “Дума” го плаши, че фракцията му е безсилна да постави вестника на колене, че макар и финансово слаб, вестникът е морално силен. Това е достатъчно, за да го мрази и да му обяви ядрена война.

Но ще сбъркат онези, които повярват, че войната срещу “Дума” е основен момент в политическата игра на Виденов и неговите приятели. Тя е само част от борбата за власт в БСП. Фракционерите искат не само разгрома на вестника, но и рухването на Първанов. Те искат отново да завземат цялото ръководство и да управляват сами ранената партия. Всеизвестно е, че всяка борба за власт в стогодишната история на БСП винаги е започвала с борба срещу вестника ѝ. Така става и сега. Стрелите срещу “Дума” са фактически стрели срещу ръководното тяло на партията и срещу всички онези среди нея, които осъждат банкрутиралата политика на виденовци. Докъде ще проникнат тези стрели, не се знае, но те са опасни и може да ни доведат до нови нещастия. Тяхната истинска цел е властта, която им бе отнета от извънредния конгрес. Белият кон, който сънуват непрекъснато, вече цвили пред вратите на “Позитано” и чака триумфалното си завръщане в партийната сграда. Разбира се, тук нещата не бива да се опростяват, тъй като борбата за власт не е обикновено тактическо задание. Тя има стратегически цели и обслужва интереси с далечни намерения. Фракционерите не искат властта заради самата власт, а за да осъществят едно ново преориентиране на БСП, да преработят основно програмата ѝ и да спрат обновлението ѝ. Искат да я върнат назад в името на остарели и отдавна бламирани виждания. В този смисъл те носят един реставраторски дух, който може да се окаже гибелен. Това вече намирисва на вътрешнопартиен комплот, който е в състояние да разцепи БСП. Ето защо нека никой не се заблуждава, че като се справят с “Дума”, фракционерите ще се успокоят. Те искат нещо много повече и сигурно ще направят всичко възможно, за да го постигнат. Разбира се, това може да се случи само ако партията ги подцени и не им обърне гръб.

“Дума” е в тежко положение и се нуждае от подкрепа. От финансова и политическа подкрепа. Тя има нужда от доверието на всички, които мислят за единството и силата на БСП. Затова нашият лозунг е: “Социалисти и симпатизанти на лявата идея, подайте ръка на своя

вестник!" Той никога не ви е изневерявал и винаги е бил ваш брат и другар. Не позволявайте да бъде разкъсан заради мерзки цели. Докато Жан Виденов пише в "Нощен труд" политически пасквили срещу Първанов и хората около него, вие пишете в "Дума", четете "Дума", защитавайте словото и позициите на вестника. Иначе ще станете жертва на всички онези антисоциалистически манипулации, които така нареченият независим печат бълва всеки ден. Съдбата на "Дума" е поставена на карта и само вие сте в състояние да ѝ дадете силно рамо. Без вас "Дума" ще изгасне. А кой ще има полза от това, е повече от видно. Затова на крак, читатели и приятели! Вашите оскъдни пари и вашата обич са нашата надежда. "Дума" никога няма да ви излъже или подведе. Тя е трибуната, без която БСП ще осиротее. Тук не става реч за нас, журналистите от вестника, или за един или друг човек, а за нещо много по-голямо. Става дума за бъдещето на лявата идея и на самата партия. Не се ли разбере това от всички социалисти, дори и от онези, които критикуват "Дума", не ни чака нищо добро. Едно е да критикуваш, а съвсем друго е да мразиш, да отричаш, да хвърляш стореното на кучетата. Вярваме, че ще ни разберете и ще ни дадете доверието си. В противен случай - на война като на война. "Дума нито ще се предаде, нито ще се продаде!

* Тук не може да се говори за идейно течение.

"Дума", 3 септември 1997 г.